

HƯỚNG DẪN PHƯƠNG PHÁP TỰ HỌC MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

○ THS. DƯƠNG THỊ THUYẾT NGÀ*

1. Cũng như các môn học khác, quá trình dạy học (DH) môn *Giáo dục công dân* (GDCC) ở trường trung học phổ thông (THPT), bên cạnh việc đổi mới nội dung, PPDH, cần chú trọng hướng dẫn học sinh (HS) các phương pháp (PP), kỹ năng tự học (TH), tự nghiên cứu, tức là giúp HS hình thành những PP, cách thức tự học, tự nghiên cứu hợp lý, hiệu quả, qua đó giúp các em không ngừng nâng cao chất lượng học tập cả khi còn đang ngồi trên ghế nhà trường và khi đã bước vào lao động nghề nghiệp trong tương lai.

Muốn học tập tốt một môn học, người học cần hiểu được đặc điểm, tổ chức được những hoạt động tương ứng với môn học đó để lĩnh hội tri thức. GDCC là môn học bao gồm tri thức của nhiều môn khoa học như: *Triết học, Kinh tế chính trị học, Đạo đức học, Chủ nghĩa xã hội khoa học, Pháp luật học...*; do đó, nội dung tri thức của môn GDCC vừa mang tính lí luận, tính trừu tượng, khái quát lại vừa có tính thực tiễn rất cao... Vì vậy, hướng dẫn HS TH không chỉ góp phần làm rõ hơn những nội dung tri thức của môn học mà còn giúp HS hình thành được những kỹ năng vận dụng những tri thức đó vào cuộc sống. Để làm được điều này, trước hết HS phải nhận thức được ý nghĩa, vị trí của môn GDCC, thấy được tầm quan trọng của môn học đối mỗi cá nhân và xã hội. Điều này giúp HS xây dựng được ý thức TH, tinh thần TH, ý chí khắc phục khó khăn trong quá trình TH. Bên cạnh đó, để TH đạt hiệu quả, cần xây dựng cho HS PP học tập khoa học và lựa chọn hình thức học tập phù hợp. PP TH không chỉ đơn thuần là học lại một cách máy móc bài giảng của thầy mà còn phải làm quen với việc đọc sách, đọc các tài liệu tham khảo, phải biết tìm hiểu thực tiễn lịch sử, văn hoá, chính trị, xã hội, biết kết hợp sáng tạo giữa lí luận và thực tiễn. Muốn HS làm được điều đó, vai trò của giáo viên (GV) trong việc hướng dẫn PP TH là rất quan trọng.

2. Xuất phát từ đặc thù tri thức của môn học, trên cơ sở đánh giá đặc điểm tâm - sinh lí của

HS và mục tiêu của môn GDCC ở trường THPT, có thể hướng dẫn HS TH môn học này theo các bước sau:

Bước 1. Hướng dẫn HS kỹ năng đọc sách giáo khoa (SGK) và tài liệu tham khảo (TLTK). SGK và tài liệu tham khảo là nguồn tri thức đa dạng và phong phú giúp HS mở rộng, đào sâu tri thức, tăng vốn hiểu biết của mình và thoả mãn nhu cầu nhận thức của bản thân. Tuy nhiên, đọc SGK và TLTK không đơn giản như đọc sách báo mang tính chất giải trí mà là đọc nghiên cứu, đọc hiểu, biết phân biệt đúng sai, có thái độ phê phán, vì vậy đòi hỏi sự tập trung cao độ. Đây là việc không dễ đối với HS và không phải HS nào cũng thực hiện được. Do đó, GV cần hướng dẫn cho HS kỹ năng đọc sách và TLTK. Điều này không chỉ có lợi trong quá trình học mà còn có giá trị to lớn trong những năm tháng sau này để các em có thể TH liên tục suốt đời.

Trước hết, GV cần giúp HS xác định được mục đích của việc đọc sách để có thể lựa chọn nội dung cần đọc cho phù hợp. Sau đó, hướng dẫn HS PP đọc như: đọc lướt qua (*đọc toàn bộ nội dung bài học từ đầu đến cuối nhưng không nghiên cứu kỹ*); đọc kỹ (*đọc từng phần, đọc đi đọc lại nhiều lần một nội dung, có nghiên cứu, có tư duy, có nhận xét, có đánh giá những chi tiết, những điểm quan trọng của từng nội dung trong bài*). Khi đọc sách yêu cầu HS tập trung chú ý cao độ, phải biết phối hợp các thao tác tư duy như: phân tích, tổng hợp, khái quát hoá, hình tượng hoá, so sánh để phát hiện ra những đặc điểm cơ bản, những nội dung chủ yếu, mấu chốt của vấn đề. Trên cơ sở đó rút ra những kết luận, nhận xét, đánh giá chính xác vấn đề cần đọc.

Bước 2. Hướng dẫn HS kỹ năng ghi chép những gì đọc được. Ghi chép là một kỹ năng cần thiết và quan trọng giúp HS có thể kiểm tra

* Khoa Giáo dục chính trị - Trường Đại học sư phạm Hà Nội

được mức độ lĩnh hội tài liệu, tạo cơ sở để HS ghi nhớ kiến thức và giữ lại được tư liệu khi cần thiết. Đây là một kỹ năng đơn giản, dễ thực hiện, tuy nhiên, HS thường có thói quen đọc không ghi chép nên sau khi đọc xong hoặc sau một thời gian ngắn là có thể quên và khi cần lại không tái hiện được. Vì vậy, để giúp HS có kỹ năng ghi chép khi đọc sách, tài liệu tham khảo, GV cần hướng dẫn cho HS biết cách ghi chép thông qua các hình thức như: lập đề cương khi đọc sách, trích tài liệu để ghi lại nguyên văn, viết tóm tắt những nội dung cơ bản, viết dưới dạng thu hoạch; hướng dẫn HS cách phân tích, tổng hợp, hệ thống hoá, khái quát hoá những gì đọc được để làm nổi bật những ý trọng tâm cơ bản cần ghi chép làm cho việc ghi chép được hệ thống, khoa học và rõ ràng...

Bước 3. Hướng dẫn HS phân tích cấu trúc logic của bài học. Đa số bài học bao giờ cũng thể hiện theo một kết cấu nào đó, vì vậy, GV cần hướng dẫn HS nhận rõ kết cấu bài học sẽ dễ dàng nhận ra nội dung từng phần cũng như phần quan trọng và sự liên kết giữa các phần trong bài. Đây là thao tác cần thiết giúp HS nhận ra kết cấu cụ thể của từng bài, trên cơ sở đó tóm tắt thông tin nhanh và rõ hơn.

Ví dụ: khi chuẩn bị học bài 4: *Nguồn gốc vận động, phát triển của sự vật và hiện tượng (quy luật mâu thuẫn)*, để HS nắm được kết cấu của bài, GV hướng dẫn HS đọc lướt toàn bộ nội dung bài học, hình dung sơ lược về hình thức thể hiện của bài: phần đầu sẽ là khái niệm của quy luật, tiếp đến là phần nội dung quy luật và cuối cùng là ý nghĩa PP luận. Sau đó, GV yêu cầu HS đọc kỹ hơn để lược bớt thông tin, tiêu đề mục nhỏ, giữ lại những đề mục lớn và vừa, sau đó ghi ra nội dung như sau: 1) Khái niệm mâu thuẫn; 2) Mâu thuẫn là nguồn gốc vận động, phát triển của sự vật và hiện tượng; 3) Ý nghĩa PP luận. Từ các đề mục lớn đó, GV hướng dẫn HS đọc có suy ngẫm để triển khai đến nội dung cơ bản của từng đề mục.

Ví dụ: với khái niệm «mâu thuẫn» HS cần triển khai đến các nội dung cơ bản sau: a) Thế nào là mặt đối lập? b) Thế nào là sự thống nhất giữa các mặt đối lập? c) Thế nào là sự đấu tranh giữa các mặt đối lập? d) Kết luận.

Bước 4. Hướng dẫn HS phân tích các phạm trù, khái niệm, nguyên lí, quy luật. Một trong

những đặc thù tri thức của môn GDCD ở trường THPT là: các nguyên lí, quy luật, phạm trù, khái niệm đóng vai trò là cơ sở, công cụ của bài học, của các vấn đề thường trừu tượng, mang tính khái quát cao. Do đó, trước hết, GV cần giúp HS xác định được phạm vi của nguyên lí, quy luật, phạm trù, khái niệm. Điều này giúp cho HS biết khai thác tri thức đúng hướng, không bị sa lầy vào những tri thức cụ thể, riêng biệt. HS sẽ dễ tiếp thu và thấy rõ bản chất của tri thức. Sau đó, hướng dẫn HS xác định được kết cấu logic và nêu được ý nghĩa PP luận của nguyên lí, quy luật, phạm trù, khái niệm cần tìm hiểu trong bài. Mỗi nguyên lí, quy luật đều có đặc trưng về một kết cấu như sau: - Các khái niệm, phạm trù; - Nội dung của nguyên lí, quy luật; - Ý nghĩa, PP luận của nguyên lí, quy luật. Khi hướng dẫn HS phân tích các nguyên lí, quy luật, trước hết phải phân tích chính xác các khái niệm, phạm trù. Hiểu đúng các khái niệm là tiền đề hiểu đúng các nguyên lí, quy luật.

Ví dụ: Trong nguyên lí sự phát triển có khái niệm *phát triển*; trong quy luật từ những thay đổi dần về lượng dẫn đến sự thay đổi về chất có các khái niệm: *chất, lượng*; trong quy luật mâu thuẫn có các khái niệm: *mặt đối lập, mâu thuẫn, mâu thuẫn biện chứng*; trong quy luật phủ định của phủ định có các khái niệm: *phủ định, phủ định siêu hình, phủ định biện chứng*...

Sau đó, phân tích nội dung nguyên lí, quy luật và ý nghĩa vận dụng của nguyên lí, quy luật để việc học tập không chỉ đơn thuần là việc nắm vững lí thuyết mà còn gắn liền với việc am hiểu và vận dụng lí luận để giải quyết những vấn đề thực tiễn.

Bước 5. Hướng dẫn HS làm bài tập nhận thức. Làm bài tập nhận thức là quá trình HS vận dụng kiến thức đã tiếp thu được vào giải quyết những tình huống, những vấn đề đặt ra nhằm củng cố và làm sáng tỏ tri thức, góp phần tìm ra tri thức mới và giúp HS nắm kiến thức một cách đầy đủ, sâu sắc hơn. Làm bài tập nhận thức luôn được thực hiện trong quá trình TH, sau khi học xong một bài, một chương, kiểm tra và thi ... Nắm được kỹ năng giải bài tập nhận thức giúp HS biết cách làm bài tập, trả lời câu hỏi, bài kiểm tra. Để làm bài tập nhận thức hiệu quả, HS phải nắm vững kiến thức về lí thuyết, nghiên cứu kỹ vấn đề, tình huống đặt ra, phân tích cái đã cho và cái cần tìm, xác định rõ hướng cần giải quyết

cũng như mối liên hệ giữa chúng để vận dụng đúng, phù hợp và đưa ra được những kết luận chính xác.

Ví dụ: trong bài *Thế giới quan duy vật và PP luận biện chứng* có phần câu hỏi và bài tập (trang 11) là những bài tập nhận thức giúp HS trong quá trình TH có thể định hướng được xem mình cần khai thác những nội dung tri thức nào của bài và vận dụng những nội dung đó như thế nào trong hoạt động thực tiễn.

Việc hướng dẫn PP TH môn GDCD cho HS rất quan trọng và cần thiết, bởi TH là yếu tố cơ bản quyết định chất lượng học tập nhằm đáp ứng yêu cầu nâng cao chất lượng «nguồn lực con người» trong thời kì CNH, HĐH, hội nhập kinh tế quốc tế. □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Ngọc Bảo. “Một số suy nghĩ về khái niệm tính tích cực, tính độc lập nhận thức và liên hệ giữa chúng”. Tạp chí *Thông tin khoa học giáo dục*, số 1/1983.
2. Lê Khánh Bằng. “Kiểm tra việc lĩnh hội tri thức của

học sinh”. Tạp chí *Đại học và trung học chuyên nghiệp*, số 1/1987.

3. Nguyễn Trọng Di. “Phương pháp giáo dục tích cực, bàn về luận điểm xuất phát”. Tạp chí *Nghiên cứu giáo dục*, số 7/1996.

4. Phạm Văn Đông. “Phương pháp dạy học phát huy tính tích cực một phương pháp vô cùng quý báu”. Tạp chí *Nghiên cứu giáo dục*, số 271/1994.

5. I.F. Khalarmop. **Phát huy tính tích cực của học sinh như thế nào**. NXB Giáo dục, H. 1978.

6. Nguyễn Kỳ. “Biến quá trình dạy học thành quá trình tự học”. Tạp chí *Nghiên cứu giáo dục*, số 7/1983.

7. Đào Quốc Trị. *Một số biện pháp tổ chức quá trình học tập nhằm phát huy tính tích cực nhận thức của sinh viên*. Luận án tiến sĩ Giáo dục học, 2002.

SUMMARY

Study is the positive way to develop the capable of each individual, is the motivation of the educational process. So, the Civic-education in the school is not only innovated the learning content and the teaching methods, but also focused on guiding for students the capable of self-study. This is the effective measures to improve the quality of learning this subject.

TRƯỜNG THCS NGUYỄN TRƯỜNG TỘ – THÀNH PHỐ VINH LONG

* Trụ sở chính: K4 - Đường Nguyễn Huệ, P.2 - TP Vinh Long - tỉnh Vĩnh Long

* Điện thoại: (070).3822995; (070).36250345; Email: thcsnguyentruongtovl@yahoo.com.vn

ĐỘI NGŨ

- **Lãnh đạo**: 03 (01 hiệu trưởng, 02 P. Hiệu trưởng), tất cả đều đạt trình độ chuẩn và trên chuẩn; - **Giáo Viên**: 57 GV, đạt 100% chuẩn hóa, đạt 61,40% GV trên chuẩn; - **Nhân viên**: 08 nhân viên gồm: 2 thiết bị, 1 y tế, 1 kế toán, 2 thư viện, 2 bảo vệ (hợp đồng). Số lượng GV giỏi các cấp: cấp Trường có 08 GV, cấp TP có 13 GV, cấp Tỉnh có 24 GV; - 06 GV đoạt giải *Viên phấn vàng*; - Năm học 2012-2013 trường có 28 lớp với tổng số 1110 HS (trong đó: khối 6: 08 lớp với 316 học sinh; khối 7: 08 lớp với 306 HS; khối 8: 07 lớp với 276 HS; khối 9: 05 lớp với 212 HS); - HS giỏi các cấp: cấp TP có 42 học sinh, cấp Tỉnh có 32 học sinh.

THÀNH TÍCH

- Năm 2004: Trường được công nhận trường đạt *Chuẩn quốc gia* giai đoạn 2001-2010;
- Nhiều năm liền dẫn đầu khối thi đua THCS TPVL.
- Năm 2009: vinh dự nhận bằng khen của Thủ tướng Chính phủ.
- Năm 2010: vinh dự nhận Cờ khen của Thủ tướng Chính phủ.
- Năm 2011: vinh dự được Chủ tịch Nước tặng thưởng Huân chương lao động hạng Ba.

Tập thể giáo viên nhà trường

- Năm 2012: + Trường được tái công nhận đạt chuẩn quốc gia giai đoạn 2011-2015; + Bằng khen tập thể LĐXS của Bộ GD-ĐT.

Ngoài ra, Trường còn được các cấp chính quyền, ngành giáo dục, các tổ chức đoàn thể tặng bằng khen, giấy khen, các danh hiệu cao quý cho tập thể và nhiều cá nhân. Bằng thành tích “vàng” có ý nghĩa vô cùng to lớn đối với tập thể HĐSP nhà trường và là sự khẳng định về chất lượng giáo dục toàn diện của Trường THCS Nguyễn Trường Tộ ngày càng phát triển.